

Издава сваког четвртка
на цјеслом табаку.
Стаје за Црну Гору, Ау-
стро-Угарску, Босну и Хер-
цеговину;

годишње . . . 6 фран-
ка по године . 3 " 50.
на четврт године 1 " 50.
За Србију годишње 20 дин.
на по године . 10 "
на четврт године 5 "
све друге земље 20 фран-
годишње.

ЦРНОГОРКА

ЛИСТ ЗА

КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

Уредник:

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.

Претплата из Црне Гор-
е и сва нима шаљу се са
мом уреднику.

Претплата из Србије у-
пућује се Велиштуру Вало-
жићу у Београд, а из друг-
их крајева под адресом
Р. Ramlapović Cattage
(за „Црногорку“).

Претплату примају сви
наши књижари и новинар-
ске агенције. Нефран-
кирана писма не примају
се.

Број 8.

ЦЕТИШЕ, 1. Марта 1884.

Година 1.

Гусларов плач *).

Ј. Поповић-Липовац.

Свуд тишина . . . к'o у раци,
Ил засједа гђе чекају,
Зулумђара зор јунаци.
Само р'јeka Уна бучи,
Ваља дрвље и камење,
Ударајућ се о стјене
Шуми.
Ко да куми вишњег Бога
Да је јадну ослободи
Робовања злога!
Лети Уно муње летом
Ишти помоћ бјелим свјетом!

Ноћ је
Мјесец небом већ се блиста,
Ал међ звјезде он је приста.
Гледи земљу па се чуди
Како живе робљи људи!
Гледа Уну, дуна пуна
Хришћанскога јадног рода,
Па јој вели иди Уна,
Плачи, тужи, цмили проси,
Па сузама свјет ороси . . .
Лети Уно муње летом
Ишти помоћ бјелим свјетом!

Уна лети и жубори,
Уна лети и говори:
„Чекај мало — слушај гусле
Које гуде на обали.
Па слушају бјесни вали,
Сједог старца који гуди,
И са пјесмом душе буди
Раје.

Јадне раје јадног роба,
Ја им дадох ладна гроба;
Недаде им земља мати
Нехће да их сад прихвати!

Тишина је . . . Уна стала
Старца сједа послушала.
Стоје вали . . . не жуборе,
И рибе се пењу горе
Да слушају сад гуслара,
А и мјесец ко да хоће
Са звјездама да с' обара
У пучину рјеке Уне
Тјелесина српских цуне,
Да слушају гусла струне;

И да чујеш старца рјечи
Саушај гусле јек им јечи . . .

Дрхће рука старца сједа,
Као мртца слаба, бједа,
Дрхће глас му, па с' таласа
Мишлиш небо да се гласа.
Прети таићу, а глас шапће,
„Уно драга мало стани,
Валовима на ме пани
Па ме води у одаје
Гђе с' станови јадне раје!
Гђе по гвију моја дјеца!
Гђе по моја жена јеца!
Гђе ми мајке нога клеца!

Гђе невина ђеца луда
Говени су ту без суда!
Гђе по темка мајка плаче! . . .
Да је дубље још не баче
Гђено старци сада цмиле:
„Звјерског љуства, звјерске силе!“
Гђе по старе мајке наше,
На дво рјече с' камом наше!
Гђе ђевојке ко рај миле
К њима поше ма од силе!
Гђе с' трунови ма без глава
Главу узе бојна слава!

Пос' ме уно па ти реци
Бурној Драви, Дунај рјечи,
Јоште Сави, Црном мору,
Па отуда Јадранским,
Ти попрекат Црну Гору.
Па јој кажи моје рјечи
Кажи како гуслар јечи,
Уз дворове рјеке Уне
Српских душа већ пренуе . . .
Како плаче . . . мртве зове
Да се они бар услове
Да по живо робље свете
Када живи мртве нете!

Српство куне . . .
И што јаче живе куне

*) Опу је пјесму сјевао млад пјесник за вријеме устанка
босанског као усташ босански 13. Марта 1876 год. на обали
рјеке Уне.

То пудају брже струне
 Накленекијех мука пуне.
 И уз њега мртве душе,
 Са клетвама небо руше,
 Дно ће рјеке да пробљују,
 Само да се са туђином
 Сад побљују . . .
 Када живи већ не смију !
 Црна Горо буд нам света
 Бићеш света ил проклета ! . .

И зидине Биограда,
 Ти ороси Уно сада.
 На народу Српском реци,
 Да помогну српској ћеци,
 Јер без њеце Српство шта ћеш
 Без нас Српство исто наћеш.
 Два туђина док нас гњече
 И ти нима неутиче !
 Два туђина док нас тлаче
 Ти си Српство под хараче !
 Него помоћ ил проклество !
 Проливена крв вам јемство !

Помоћ вама Бошњак виче,
 Херцеговац помоћ кличе,
 Помоћ тамо преко Саве,
 И Призрену наше славе !
 Помоћ ћеци која гледа
 Мајку своју груду леда !
 Помоћ оном који нема
 Ништа свога — баш ни Бога !
 Ослободи нема збора
 Јер туђина служић мора !
 И сто пут је ниже роба,
 Јер у роба има гроба ! . . .

Глас му запе . . . струна пуче
 Али срце стар гуслара
 Више не ће да сад туче
 Покоји га ох смрт стара
 Код његовог сад олтара
 Код гуслара божег дара !
 Прискочине Уне вали
 Мало су се заћихали
 Па у своја они крила
 Гуслара су захватила.
 И носит ће га до то доба
 Докле буде, Срба роба ! . .

МОЗАК И СРЦЕ У КИЉИЖЕВНОСТИ.

(Наставак).

Видјели смо да је мозак много више развијен у образованијех народа, да има много јачу енергију, и да у слијед тога и много више ради у тијех народа него у народа необразованијех.

То исто може се рећи и за срце.

И оно много више ради у људи образованијех, а то због јаке, велике и честе кореспонденције са срцем.

Та кореспонденција слаба је и ријетка у дивљака. Мозак њихов нема ништа много да јавља срцу и јављања му нијесу честа. Сфера утисака, који буде у сензоријуму свијест о милини и немилни веома је ограничена, па с тога мозак и не долази у пољскај, да често чини саопштења срцу и да га побуђује на живљу радњу. Та сфера стегнута је скоро искључиво па уски круг утисака милине или немилне, који долазе од подмирења или неподмирења чисто анималних потреба. За то и срце дивљаково ради за цијелога живота његова већином нормално, у правилном темпу и ритму.

Са свијем је друкчије то у образована човјека.

Неброј утисака штинују за живце сваки дан. Ови су ванредно пријемљиви и брзи у свом послу. На најмању драж с мјеста се озвучу и мозак узнемирују. Силевију њиховијех саопштења једва може овај да савлада. Та саоп-

штења мијењају се из дана у дан и по својој количини и по квалитету и по јачини.

Осим тога, и без тијех утисака с поља, мозак сам собом ради, поребуђујући утиске један с другим, старе представе и појмове с новијема, старе слике са скорашњијема и т. д.

У том огромном раду колико је утисака који се не задрже само у мозгу, који нијесу само ограничени на радњу сензоријума, нег кад се свијест о њима ограда, она је такова, да не може проћи, а да се и срца не такне, да и срце не повуче у сарадњу, „у симпатију.“!

На примјер :

Изнесите пред дивљака слику Рафилово. Он ће пред њом остати равнодушан. Тек ако је погледа, па ће с ње обрнути поглед са свијем равнодушно на страну.

Изнесите ту исту слику пред образованог човјека. Он не ће моћи ока да скине с ње. Он ће бити сав запесен погледом на ту слику. Он ће доћи у одушевљење. Њему ће „срце да заигра“ од милине.

За што је дивљак равнодушан наспрам слике Рафилово, а за што образовани човјек долази „у одушевљење“, и за што му „срце заигра“, кад је погледа?

Нема сумње, да исти предмет стоји пред обојцом. А нема сумње, да га обојца гледе истим очима.

То је истина. Но оно, што је од тога погледа нишло у свијести образованог човјека, са свијем се разликује од онога, што је тим исти погледом нишло у мозгу дивљака.

Рецимо, да је то чувена слика Рафаилова, те представља мајку божју.

Дивљак у њој види нешто бојама нашарано, као налик на облик људски. Њему његово око „тако каже“. Он друго што у тој слици не види. То му је око његово дојавило мозгу, а у мозгу му је шикла таква свијест, Разумије се, да је тај утисак тако слаб и свијест о њему тако незнатна, да се мозак дивљаквог и сам не побуђује на већу какву радњу, а камо ли да би још и срце побудио на то, да би и срце „увукао у своју симпатију“.

А чујте, шта види око образованог човјека у тој слици Рафаиловој, шта није у свијести образованог човјека на поглед те слике:

„У Бечу видех једну прлику,
Из Рима што је ону пронеше.
Немачки један за њу, веле, краљ
Половину је продао држави.
Приповетка је, да је насликао
Арађео свети, Рафаило сам.
Показује ти мајку Божију,
У свој дивоти славе небеске.
На десници јој чедо, млади Бог,
Анђелски кор над главом брагује,
Око слава, блаженство и рај.
Ал' ни у сина, ни у матере
На лицу нема блажености те.
Из очију им читаш тугу, бол,
Далеко им се погледа увије.
У једну тачку, један кобни знак;
И сину се и божјој матери
Сред незагледне славе небеске
Привића голем ступ крстове,
Но који свету може бити снас,
Те славу ту заслужит за навек;
У детињој у дивној асници
Наговјештен разазнајеш му знак.“*

Колико умља и осјећања, колико рада мозга и срца треба, па да се све то види у слици Рафаиловој!

* *Петра Стојановић*, трагедија у пет чинава, из повјести народа српског. Написано Јаса Костић. Награђена „Матвица Српска“ својом највишом наградом.

(Паставиће се).

Ахал и Текинци

или

Туркомани.

Пише Ј. Поповић-Липовац.

Мислим, да не ће бити сувишно упознати наш читалачки свијет с једним из најхрабрих народа средње Азије имено Туркоманије, којег обичаји, начин живљења и њихова непрекидна борба за свој политички и материјални опстанак много је муке задао колосалној Русији, која је једва с овогодинашњим присаједињењем Мерва, свршила своју трудну мисију т. ј. завојевања Тезикана и тим се знатно приближило Герату дакле и границама Индије.

Овај мој мали труд, којег ја написах као офицер царско-руске гарде аташпрати оперирујућој армији генерала Лазарева и знаменитог генерала Скобелева јест само дио мог опширног војничког труда „ахал-текинска експедиција 1879—80 г. која се штампа у „Руском Вјеснику“. И мислим имаће тим више интереса за публику што о овоме народу се врло мало писало, а друго што је написано у форми белетристике, и као такова моћи ће се лако читати.

Говорити о Туркменима у опште не могу са недостатка података. Задатак ћу свој ограничити описав само један дио Туркмена, који нам је особито познат из експедиције ген. Скобелева 1882 године. Ове историчко-етнографске биљешке поцрпио сам од чести из прича урођеника, од чести из записака пуковника Куропаткина. Читалац ће видјети да они нијесу Бог зна како разнолики. Текинци су један од најсилнијих туркменских племена; религије су мухамедове, секте сунитске, стањују око подножја копендагских гора, дужина њиховог заичаја је око 280 врта, а ширина тек 20. Дијеле се на два покољења: Тахтаминше и Угеминше и на двије групе: Марвеку и Ахал-Текинску. Број душа није виши од 60.000 кибитки. За тим се могу Ахал-Текинци још подијелити на екипаче и полуејдеће: први (горна) баве се сточарством, други (гомур) раде земљу. Негледајући дубоко знање, којим они раде земљу, којим обраћају ијесковиту пустињу у раскошну багину, а помоћу капала за наводњевање и других справа — опет је у њих скитачем (номадом) бити много дичније него ли земљорадником. Земљорадник је привезан своме дому и земљи, вазда је оптерећен радом, најмрзнијом радом сваком Текинцу. Војна, четовање, грабеж су за њега највећи идеали. У случају непријатељског напада, он губи све, често и сам живот, док слободном екипачу стоји на вољу само да пренесе свој шатор са једног мјеста на друго. По томе није чуда, што сви који су бољи и отијени у племену, припадају к *горни*, а сиротиња к *гомур*. Међутим се често догађа да је син скитачев земљорадник и обратно.

Прије сто година мервски оазисе бијаше врло напредна перзијска провинција. Бухарски кан Емир-Моазум год. 1784 покори Мерв и опустоши тај најбогатији крај, па пресели становнике у Бухару. Год. 1799 Мерв заузме туркманско племе Сарика, а год. 1834 то племе покоре Ахал-Текинци, који су до најновијег времена признавали власт хана Хивскога, власт само номиналну, јер му ни једне паре данка нијесу давали.

Ето, то нам је сва позната историја текинског племена. Ступао сам, петина, да има тамо и писама текинских владалаца Гингирхана и Надиришаха, који су, вели, опредјеливала њихових лична и државна права. Поред све жеље пијесам их могао видјети услјед непријатељског тада расположења Текинаца према Русима.

II.

По колико је блиједа и незанимљива историја, толико су опет занимљиви нарави обичаја Ахал-Текинаца. Неустрашима храброст и самољубива поноситост — основне су црне њиховог карактера. Већ по важном, презорљивом стању и ходу, може се мјерити, каквим аристократом од старине држи себе Текинац; за тим смирни, спокојни изглед, говор, као та околност, што он никад не прекриша руке на груди, што је сваче својина свију народа на петоу — све вас то приморава, да другаче обходите с њиме него што бисте с Перзијанцем, Бухарцем или којим од других.

Текинац још из дјетинства привикава се слободи и умије је бранити. У четрнаестој години је већ путниво равноправни члан оштите и породице. Хапа, сердара, мулу, аскакада и друге главаре познавају они толико, колико ми се чине да су њих и ови не могу рачунати на покорност Текинаца. За примјер да нам послужи ови случаји. Год. 1877 дође генералу Ломакину један од најиринозјатнијих и најселишних хапова ахал-текинских Софи-хап, што је управљао најближним „бургашима“ (селима) до Красноводека на у име читавог народа изјави, да је вољан покорити се рускоме цару и да не ће нападати на Јомуте, поданике руске. Преговори још нијесу били свршени, кад 9. Нов. исте год. ахал-текинска младеж разораваша јамутско село Дажли-Кабил, у растојању од Красноводека једва на 30 врста, један дио заробљених житеља избију, а друге одведу у ропство. Та иста судбина чекала је и остала села, да није руска војска препријечала им даље продирања. Види се дакле, да је хап почео преговоре без допуштења својих поданика и они, не уродивше никаквим резултатом, при свом заузимању хаповом.

Најживљу силу имају закључци народне скупштине. Овдје се рјешавају сва важнија питања и. пр. о рату, уговору мира и т. д. У последње доба народна се скупштина чешће састајала. Када генерал Ломакин именоване камене, да Гоцинци оног часа поврате јомутске заробљенике ако нијесу ради, да у брзо виде међу собом руске бајонете — народна скупштина ријени под пресједиштвом Курбана-Мурада Имама, да се уважи жеља руског генерала и ако су газде

заробљеника биле веома незадовољне, што нијесу примили никаквог откупа. За тим се састали у скупштину и по наговору жестоког русофоба Худа-Верди-хана ријешили, да се одметну од Руса; па кад чуше да се Руси спремају на оазис из страха, пошлу неколика хана да Русима изјаве покорност.

У народној скупштини учествује сваки Текинац, који носи оружје. Сваки одрасли Текинац на њој има право гласања. По некад се скупштина састоји из посланика од сваког кургана, некад опет од хапа, сердара и других старјешина. Па тим скуповима свештеници гдје-кад заузимају одлучан положај, кад им се даде прилика да раснајују религиозну страст. Многи од њих путовали су врло далеко, неки у Меку, неки у Цариград, један је доходно чак на гроб Алилов, у Маџарској. Ушљед таквих путовања сви ти имами, муле, ходе и адије стоје у очима тамошњег народа као светиње, а нарочито, који су видјели гроб пророков. Без њихове сагласности не рјешава се ни једно важније питање, ни објава рата, ни уговор мира, ни покорност туђем господару.

(Наставиће се).

Митрополит прногорски Василије Петровић.

Нише Марго Драговић.
(Наставак).

У грамати коју даде царица Јелисавета владци Василију говораше се како су Прногорци вјерно помогли цару Петру Великоме у његовomu рату са Турцима; како се царица нада да ће и у напријед Прногорци остати вјерни савезници руски. Јављаше се Прногорцима како се шаљу неки дарови црквама и народу у име признања заслуга које Прногорци учинише Русији. У грамати се говораше да се царева милост и помоћ и у будуће не ће одузети од Црне Горе.

На овој скупштини главарекој би рјешено да се нашење царици Јелисавети писмо и да се у њему изрекче царици благодарност за добри дочек који је био у Русију учињен мит. Василију.

Због важности тога писма које Прногорци писаше царици Јелисавети пришећуј одједне нека мјеста из њега.

„За дочек који је од стране Вашег Царскога Величанства учињен нашем преевевењоме митрополиту Василију ми старењине народни, и сав народ Прногорски, Приморски, Зетски и Брђански изјављујемо нашу благодарност, и јављамо да једногласно пристајемо на све оно о чему је наш владика говорио благочастивој царици за корист нашега народа.“

„Овом приликом опет понављамо наше молбе и молимо :

1. Узети ову слободу и ник да нико не подчинеу државину под вашу могућу заштиту.

2. Заузети се за нас код млетачке владе и код римскога цара да живе у пријатељству с нама,

јербо нам много пакости чине, а особито мзетачка република. Све непријатељство њихово к нама клони се к томе да се уништи слобода наша и слава руска. Будући Мзетчани и поданици римскога цара не могу нас покрити, то они наговарају Турке да ратују против нас, како би таквијем начином они варвари покорили ови слободни народ, а међу тим ми смо толико пута помагали републици мзетачкој у њеној борби са Турцима. И римски цар и мзетачка република старају се да се уништи утицај руски међу овимјем народом, и име руско да се испорвијени између овамошњег хришћанства, те да таквијем начином они изгубе сваку надежду на спасење.

„3. Такође молимо Ваше Величанство да нам дате помоћ против султана турскога, и да се заузмете код султана да његова војска овако често не напада на нас. Ово ми молимо не због тога што би се ми особито естрашили њихове силе, или се тога што су они бајати кад год нас до сада побједили, јербо они никада нијесу побједу учинили над Црногорцима, но су свагда они били побјеђени и посрамљени вратили се са Црне Горе; во молимо због тога да учините да нас не узнемиравају тако често, а и због тога што исти варвари Турци у врјеме нападају на Црну Гору гласе и гласе, још више по обичаю, јадне хришћане, који су под њиховом влашћу и разоравају свете цркве и манастире.

„4. Молимо Ваше Величанство да нам дате помоћ да отворимо неколико школа у нашој земљи. Овијема школама најбоље би мјесто било: једној у нашој резиденцији Цетвиње; једној у Приморје у ман. Макине, а једној у Брду у Граду Мелучу.

„Овом приликом узимамо слободу изјавити: ако би се догодио рат Вашег Величанства са султаном турским ми ћемо бити свагда у приправности, готови на позив Вашег Величанства, док ми се ратом на оне непријетне варваре. Кад би пак Ваше Величанство мир закључило, то молимо да и нас не заборавите епомениuti и наградити по заслугама.“ На овоме писму поднели су главни црногорски: губернатори, скардари, војводе, капетани, кнежеви и др. Писмо је писано на збору на Цетвиње 7. Фебруара 1755.

У овоме писму написана су још писма: државној колегији иностранних дјела; државноме канцелару града А. П. Бестужеву-Румину и државноме вице-канцелару М. И. Воронцову. Због тога што у писму М. И. Воронцову налазимо неке податке којијех нема у вишеспроведеном писму, то ћу ја привести овдје и ово писмо. *)

„Ви ћете бити разумјели, из писма која писах у Петроград, што се је догодило у пошљедње врјеме у Црну Гору. Хаџи Мехмед лана везир Босански кренуо бјесне да покори Црну Гору и да је учини рајом турском. Но пошто ја дођох у Црну Гору Црногорци се ободрише и планове турске разрушише. Посље мога доласка дође нам радосна вјест о рођењу великога њазва Павла Петровића што је произвело на све Црногорце, а особито на мене, велику радост.

„Сад смо опет добили извјешће да везир румелијски и босански спремају војску и хоће да ударе на Црну Гору.

„Осим свега овога везир босански учинио је и ово зло дјело. По смрти епискога патријарха Атанасија на његово мјесто, без избора архијерејскога,

*) Ја држим да ће најбоље тадашње стање ствари објаснити преписка Црне Горе са Русејом, а такође и још нека писма која су о тадашњим догађајима писана, за то ћу ја на више мјеста цитирати писма буквално. М. Д.

поставио је некаквога грка Гаврила. Овај Грк мичо епископ архијереје са њихових мјеста, протони их и шаље у заточење, а на њихова мјеста меће Грке који нијесу мањи дупцима нашега народа, но Турци. Ови грчки владике чине клевете и доносе против нашега народа и његовијех архијереја, и кажују Турцима како наши Хришћани стоје у тајној савези са Црном Гором и са Русејом и да је све ово наперено против Турке. Ови везир, заједно са својим пријатељима, жалосне Србе, турске поданике, тираски мучи и одузима од њих на силу њихово имање. А ови Грк хоће да у нашој епархији Скандерији, које се дио налази под турском владом, постави за архијереја некаквога турскога пријетана, који ће наговарати тамошње хришћане да се не држе с нама у пријатељство, и да не долазе к нама као што су пријед долазили. По наши Црногорци и Брњани одговорисше опоме Грку патријарху да ако њихога постави у Скандерију на мјесто нашијех архијереја, то ако му ми не могамо ништа учинити подкупићемо којег Турчина да га убије. То овога се је још Грк препазио и није до сада никога поставио.“

Сад да видимо што су даље Турци радили.

Везир босански, не примајући још данка и покорности од Црногораца, пошље нове комесаре у Подгорицу са писмом на владика Василија, у којему писму тражаше данак и покорност од Црне Горе. У истојем писму везир пријебаше да ће, ако му се не пошље арач и не изјави покорност праму султану, послати велику војску против Црне Горе да поара Црну Гору и да Василија жива ухвати, па да му на мукџе живог узме.

Но везир не погоди да естрашљиве људе, но на јунаке којима је мислија слобода од живота. Владика Василије одговори везиру босанском овимјем писмом:

„Његовој величости везиру босанском Хаџи Мехмед-пашин. Султан Мухамед петри послао је вашу свјетлости да учините ред у Босни и Херцеговини, и да казните бунтовнике и зло људе, али ја мислим да вам није наређено да ратујете против Црне Горе, а такође није вам наређено да имате никаквога посла са Црном Гором. Црногорци су у опште људи мирни који никога не тину и никога не варају по живне у својој слободи. А ако хоће против нас да ратује, ми ћемо се помоћу бољом и испијем оружјем од свакога бранити, и никога не ћемо пуштати да узеше у нашу слободну земљу докле је иједнога Црногорца живаго. Слава Богу Црне Гора има пријатеља великога који еједи на царскоме пријетолу, на глави круну носи а у руди држи побједосени еквитар, који је по својој сили и величини виши од свакога другога. *)

„А што кажете у ваше писмо да имате ферман од султана да ратујете против Црне Горе, и да Црну Гору учините турском рајом, — ви добро знате да су и пријед многи нас са великим војскама долазили против Црне Горе, па се нијесу никада похваљали својимјем ујеснеима. Надамо се да ће тако и у будуће бити. . . .“ **)

У исто врјеме готово кад је везир писао писмо владци Василију ***) писао су писма и главари турски из Подгорице, Служа и Дабљавла све у вишпереченом смислу т. ј. да Црногорци пошљу арач.

*) Овдје се се разумје руска парича. М. Д.

**) Сво је писмо писано 15. Септембра 1754. год. М. Д.

***) Пријед овога писма владци Василију писаног, везир је писао неколико писма владци Сави. М. Д.

По Црногорци су и овдјема одговорили као везиру босанскоме. Првешћу овдје неколике ријечи из овога писма писаног главарима вишеречних турских градова.

„Од нас владике Саве и владике Василија, војвода, сардара и свијех главара црногорских, кадији, муселиму и свијема агама од Подгорице, Сужа и Жабљака. Примисмо вашу књигу у коју пишете час прије да ви одмислеме. Ви знате да Црна Гора никад арачи није плаћала као што ни данас не плаћа, па ни она села црногорска која су под самијем вашијем градовима. Прошле године није био послан у Гацко ни један глзавр од Црне Горе, но по писму везира босанскога, које писа владичи Сави, послан је био Живко Дамјанов са још три друга да учине неке преговоре са везиром. У толико ове подмити и превари Абдулах бег капетан сужки и пође с њима на Гацко к везиру и поведе капетан са собом Никошиће, Служане и др. и превари везира, рече му: Ево сам ти довео кнезове од Црне Горе да ти се предаду и да хараче плате; за то везир капетану даде пашалук. Кад ми чуемо одма писасмо везиру да га је капетан преварио, али везир мјесто да казни пријеварника дарова поменутога Абдулах-пашу.

„Што Турци пријетите да ћете ударити с великом војском на нашу земљу — ви сте и пријед долазили и знате лијено како сте прошли војујући на нас. Кад виђесте да силом не можете ништа учинити ви обете да преваром учините, али ћете се и у то преварити. Ми чекамо на своју земљу вашу војску нека наша земља нашу крв попије.“

Као што је више речево м. Василије у пријеме бављена свога у Русију, молио је царицу руску да поради код владе аустријске и мјетачко дагови Ауду пријатељски расположени према Црној Гори; и код порте отоманске да обустави своја нападиња на Црну Гору. Царица руска није оставила ову молбу без своје пажње, а виђешемо из једнога писма које је писано аустријскоме двору да је и аустријски двор, овога пута, придружио се Русији у смислу одобрења црногорских интереса.

По овоме дјелу Русија је надала наредбе својим посланицима у Цариграду и Бечу да иредузму мјере код владе код којих они стоје да се задовоље тражибе црногорскога народа. Ево што руска влада пише о овоме своме министру резиденту Обрјескову у Цариград.

„Као што вам је и пријед наредивано тако вам се и сад првећује да помажете Црногорцима овоме једнојвереном и једноплеменом нама народу, који је показао толико велико устрје к нашој држави. Чувајте се само тога да вашим поступцима необиете још више подигли турке против онога народа. Митрополит овога народа доказао је нама да је народ црногорски слободан и да не стоји ни у каквој зависности од Турске. Свакојако и ви ово добро испитајте, па кад се докаже да је ово истина, онда ћемо моћи јошт више помоћи чинити овоме нама вјерном народу. За то вама нарећујемо да нам пошаљете тачно извјешће: мјеста где они народ живи; каква положај заузимају мјеста у којима они живе; с ким они граниче; имали ријека или других вишијех вода у њиховој земљи; од када они живе у тијема мјестима; колико имају војске; што је узрок те Турци с таквом злобом ратују против њих и желе их искоријенити; што је узрок те и мјетачка влада к њима је

непријатељски расположена. Каквијем начином наша држава може помагати оном народу, а да не наруши мир са портом отоманском; а особито каквијем начином може се олакшати Црногорцима пролазак у Русију, јербо аустријска влада чини велике тешкоће проласку Црногорца у Русију због тога, како ои веле, што се боје да се тијем не замјере код турске владе. Развиђите паказали се што год о Црногорцима у трактатима који су чинени међу Мљечанима у Турцима и др. Кад скупиште оваква извјешћа одма вама пошаљите.“

У писму посланику графу Кајзерлингу у Беч о вишереченом питању пише се следеће:

„Митрополит црногоски, који је пријед неколико времена био при нашем двору, молио је да би ми порадили код римскога царевога двора и код мјетачке републике да стоје у пријатељство са Црном Гором, и да пропустују слободно кроз своје државе Црногорце који би одили у Русију. Обзирући се на једнојверност и једноплемност и на заслуге које је они народ учинио нашем народу ни неможемо оставити просбу митрополита црногорскога без наше особите пажње. За то заповиједамо вама да најбоље преноручите они народ поменутијем владама и при томе дајте им злат да све што доброга учине народу црногорскоме биће нама мило, и биће с наше стране примљено као да је то учињено нама и нашем народу. Ради лакшега испуњења ове наше наредбе преставите о овоме и мјетачкоме посланику који је ту код двора аустријскога. Пошто ову наредбу нашу испуните јавите нама о испуњењу вашему у овој ствари.“

Из ове двије наредбе руске царице ми видимо материнско старање царице Јелисанете о народу црногорскоме, но морам овдје пријетити ово. При свој својој жељи руска влада није могла засти право ствар у Црној Гори. Између рускијех посланика, резидената и консула, који су становали у Турској, Аустрији и Венецији, ни један није посећивао Црну Гору, бар ја нијесам о овоме мога наћи извјешћа, те да се на самоме мјесту увјере о стању Црне Горе. Све што су они могли знати о Црној Гори знали су или из писма црногорских владика, истинитост којих они по неки пут метали су под сумњом, јербо су мислили да Црногорци пишу себи више него што је у самој ствари, у чему они пишеу имали савршено никаквога разлога; или из оних извјешћа која су они црпили из извора врло неозуданих као на пр. од аустријскијех, мјетачкијех, турскијех и др. властних. Само собом се разумије каква извјешћа о Црној Гори давали су Аустријанци, Мљечани и Турци, који су готово поједнако непријатељи били Црној Гори. Сва оваква извјешћа доводила су руско правитељство у забуде односно позивала црногорскијех ствари. И Турска, и Венеција, и Аустрија свагда су тврдили да се Црна Гора налази под влашћу порте отоманске, и ако су ове добро знале да њихово тврђење није истинито, због овога и руско правитељство устрчавало се је од јавне помоћи Црној Гори бојећи се тијем бајати таи у интересе турске царевине и изазвати тијем коалицији Аустрије Турске и Венеције против себе.

(Наставиће се).

ПЈЕСМЕ ИЗ ВАСОЈЕВИЋА.

(Н а с т а в а к).

II.

Удар Турака на Васојевиће по наговору
Станојевића Пеја.

(Из села Баљевића у Братогошћима).

(Преписао је Ђорђе Ђукић из Лијеве Ријеке).

Друга пјесма мало доцнијега времена о удару Турака на Васојевиће, у којој опет игра улогу име Вука Брајотића и његове жене лијене Маре. Ако није погрешно, што се збори овдје о Вуку Брајотићу, то се може тумачити, да се он још није иселио из Лијеве Ријеке; а и то може бити, да је убиство требињскога наше послужило узрок овога турскога удара. У сваком случају овај догађај био је мало доцније.

Подјак се Станојевић Пејо 1
Од њеног села Баљевића;
Увезе се Блатом зеленијем;
Докаси дође Скадру бијеломе;
Па отоглеи у воду Војану; 5
Па зајеже морем Јадранским;
Извезе се стојном Цариграду,
Код свог зета цара Сулејмана.
Па ту њему на диван изиде;
Па га љуби у скут и у руку 10
И пред њиме свилену сецеду;
Измиче се, дворећ старијега.
Но му царе тако говораше:
„А, Бога ти, Станојевић Пејо!
Које су те виле доцније?
Али си доша' шћери у походе,
Али какав зулум пабердо?"
Пејо му се смјерно поклонило,
Па се ојде цару жаловати:
„Султан царе, огријало сунце! 20
Ја сам доша' к теби од невоље,
Од зулума од Васојевића,
Што ми мени зулум учинише.
Царске паде нама прекидоше,
Сваку срећу нама одузеше, 25
Одузеше воду на Ножицу,
Узаше ни зелене планине;
Кад ни дође вават од планине,
На планину ми не издигсемо.“
Кад то царе Пеја разумио,
Он му пешће ништа говорити;
Но му ситни ферман накиндио,
На сињога нашу Бушатлију,
Да му дадне силну Арбанију
До Призрена града бијелого. 35
Каде царски ферман привагио,
Он се цару смјерно поклонило;
Па га ето Скадру бијеломе,
Код сињога наше Бушатлије;
На му царски ферман испуружио. 40
Виђе наша, што му ферман пише;
На он други ферман накиндио,
На га посла Пећи Дукађину
Мустај-наши Мамут-беговићу:
„Како примити сињога фермана, 45
Покупи му љуту Малесију
До Призрена, Душанова града;
Води војску ка Гуеињу граду,
Е оћемо на Васојевиће.
Ја ћу купит љуту Арбанију, 50

А пред њима Арапина црна.“
Кад је наша књигу привагио
И видио, што му књига пише:
Па он купи љуту Малесију
Од Гуеиња до Призрена града; 55
Па га ето с војском у Гуеиње;
Ту се двије војске саставише
У Гуеиње граду бијеломе.
Па се наша одтаган окрсау,
Собом узме Бер-Шабанагића; 50
Па их ето уз Врмошу равну;
Изјегоше врху Широкару;
Навалише на Верушу равну;
На Верушу табор учинише.
Из табора ситну књигу пише, 65
Па је пише на Лопате равне
На рукама попу Ракетићу:
„Како књигу на рукама примити,
Покупи ми од земље главаре
И доведи мене на предају. 70
Покупи ми дванаје' ђевојака
Од добрије кућа и одака
За мојије дванаје' пашајлија,
И доведи Брајотића Мару,
Да је љуби при Арапине; 75
А мене ћеш младу попадију,
Попадију попа Ракетића,
Да је наша по чадору љубим.“
Кад је попу књига долазила,
Он покупи племенске главаре, 80
Па пред њима књигу прочуо:
„Сад чујете, што ми наша пише:
Сад аа' ћемо на предају поћи,
Али нашу позват на мејдану.“
Но му на то они одговоре: 85
„А Бога ти попе Ракетићу!
Сви смо ради љубо поинути,
Но Турчињу раја не станути;
Раја турска никад били немо.
Но му пини лист књигу бијелу: 90
Нека иде нама на мејдану,
Па што коме Бог и ерећа дадне!¹⁴
А пон њему на то одговара:
„Мустај-наши одпоздрав на пиемо:
Што ми зовеш од земље главаре, 95
Да ми к тебе дођу на предају; —
Зовемо те, наша, на мејдану.
Што ми интеш дванаје' ђевојака,
Те си мене у хрз ударно;
Посејећу ти дванаје, пашајлија. 100
Што ми пишеш Брајотића Мару;
Мара има добра господара;
Арапа ће позват на мејдану.
Што ми пишеш попадију младу;
За њу ћу ти изгубити главу.“ 105
Па је пошле наши у табору.
Кад ју виђе силан Мустај-наша,
Одста му мила не бијаше,
Па на срдито на ноге устаде,
Па на троје раздијели војску 110
Прву посла преко Планинице,
А пред њима Арапине црни,
Да удари на Ножицу равну,
Па да иде на Лопате равне;
Ту ћемо се с војском саставити. 115
Други дво војке одстојно,
Те оправи Слатеком широкијем;
А пред њоме Бер Шабанагића;

Па је незу тако бесједно :
 „Жари — пали, а свиједи главе ; 120
 Аде с војском Ракетића цркве.“
 Трећу војску себи оставио ;
 Поведи ју на Лопате равне ;
 И Лопате огњем изгорјеше.
 Код бијеле цркве Ракетића, 125
 Ту је паша табор учинио :
 Ту се војске турске састадоше.
 Но да видиш поца Ракетића !
 Он на троје раздијели војску :
 Један дио Вучићу Вуку ; 130
 Други дио Брајотићу Вуку ;
 Трећи дио себи оставио.
 Па милаго Бога поменуше ;
 А у Турке сложено удареше.
 Са три краја снажно навалише. 135
 Ала-банда ; затури се кавта ;
 Убише се огњем из пушака ;
 Онда Турци плећа окренуше.
 Уз Лопате Турке поћераше ;
 Перајући Турке нва Верушу, 140
 Сијекући Турке на буљке.
 Ту на двоје Турке раздовише :
 Једне ћера Брајотићу Вуче,
 Пера Вуче уз Турјак планину,
 Па сусвиже црна Арапица, 145
 Па Арапу тако бесједно :
 „О, чули ме, црна Арапице !
 Ти обрви суру бедвију,
 Па поводи сабљу оковану !“

Среташе се два добра јунака : 150
 Коњи им се пресла удрише ;
 А јунаци на сабље острише ;
 Варају се и ударају се.
 Сабљом ману Брајотићу Вуче,
 Те Арапу посијече главу ; 155
 А узме му копа и оруже,
 И отлен су боја раздовили.
 Но да видиш Вучића Вука !
 Е он ћера Мамут-беговића,
 А уз Коцу високу планину. 160
 Доћера га у клисуре љуто
 И ту нашу на мејдан козвље :
 „Обрни се Мамут-беговићу,
 Да на сабље живот дијелимо !“
 Обрни се Мамут-беговићу, 165
 На остру га сабљу дочекао ;
 Но му не да Вучићу Вуче,
 Но му русу посијече главу,
 Па је њему тако бесједно :
 „Сад ти љуби младу попадију !“ 170
 Посјече му дванаје панајалија ;
 И на томе боја раздовише,
 И ту турке главе изборише :
 У том боју, што их посјекоше,
 Шест стотина и педесет више. 175
 Па ту своју браћу изборише,
 У том боју што им погубише :
 Седамдесет и четири више,
 А толико има равније.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Личне вијести.

(Никола Гавриловић Чернишевски), велики књижевник руски, који се у потоње доба толико помиње, стигао је из свог заточења у Сибирију у Астрахан, гдје га је „ећ походио један кореспондент „Дели Њуса“. Деветнаест година провео је Чернишевски у Сибирији, и много се за то вријеме писао о њему како је онао духом и тијелом, но то је све лаж, јер је енглески кореспондент видео у њему човјек широкојих плећа и необично јака, који поред својих 55 година изгледа много млађи него што је. Чернишевски учињо се, естива, дописнику „Дели-Њуса“ као човјек у највишем степену нервозан, но кад је он могао пријети пут од 7000 километара (из Вилнијека у Источној Сибирији на до Астрахана) а да се не умори, онда ће то много рећи. Чернишевски разумије енглески, говори непотпуно француски, а не зна нимало њемачки, на против точно говори — латински. Пред кореспондентом ово је у главном изказао : Он је осуђен био на заточење не због својих чланака о вјештини и философији, ниш, као што се често до сад држало, због романа „Што дјела“ који је написао док је био у петропавловској тамници, него због неколиких чланака о политичким и економским питањима, који су изашли у Некрасовљевом журналу „Современнику“. У једном од тих чланака налази се критика о „Политичкој Економији“ Дона Стјуарта Мила. Што се о његову животу у заточењу причало, то је већином нетачно. Он нигда није био у Колимеку, него је живио од 1864 до 1871 у једноме мјесту провинције Забайкалске у Источној Сибирији, за тијем у Вилнијеку, не

далеко од Јакушка. Чернишевски је осуђен на 14 годишњу робују у рудницима, но њега никад нијесе на рад тјерали и само је недељу дана био у вожњу, и то по неспоразумљењу. С њим су влада поступали као с ратним заробљеником. До 1871 много га је помага Некрасов дописец, а дошпије је као насељеник примао од владе 200 рубаља годишње. С почетка је имао у друштву много руских и пољских прогнаника, дошпије — у Вилнијеку — дружио се само са сељацима. У прогонству много је писао, али ништа није сачувао ; доста је кољепита, као неке новеле и расправе из опште историје, сџм спалио. Новине и журнале примао је за шпијело вријеме свога заточења и особито се занимао енглеском литературом. Чернишевски увјераваше енглескога кореспондента, да његови назови нијесе ни из далека тако екстремни као што се у свијету држи. Кад му је на то кореспондент примјетио да њега држе за „руског Фурјера или Карла Маркса“, насмијавши се рече Чернишевски : „У оно доба (кад су га прогнали), ако је допунитно незнатнога човјека с великим поредити, једва ако сам био руски Кобден или Брајт“. Чернишевски је помилован од цара руског послје кривисања.

Читаоцима „Црногорке“.

Полазим на пут за неко вријеме и не ћу моћи бити при уређивању „Црногорке“.

Ово јављам поштованим читаоцима „Црногорке“ ради њиховога знања.

Цетиње, 29. Марта 1884.

ЈОВАН ПАВЛОВИЋ.